

УДК 658.012.45

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Калініченко Л. Л., к.е.н, доцент (УкрДАЗТ)

Розглянуто інформацію як основний ресурс діяльності підприємств. Внесено пропозицію щодо виокремлення інформаційних підсистем стратегічного, тактичного, оперативного управління. Запропоновано перелік показників щодо оцінки інформаційного забезпечення функціональних процесів підприємства.

Ключові слова: інформація, інформаційна економіка, інформаційне забезпечення

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. В теперішній час інформація набуває все більшого значення, стаючи найважливішим ресурсом господарської діяльності, разом з матеріальними, трудовими, виробничими, фінансовими та ін. Ключовою умовою досягнення стійкості розвитку господарської діяльності є відповідне інформаційне забезпечення процесу ухвалення управлінських рішень, а також подальший супровід їх реалізації. Інформаційне забезпечення управління має на увазі надання управляючому суб'єкту інформації про керований об'єкт. Інформація необхідна для реалізації функцій управління підприємством. Спотворення, недостатність і невчасність інформації спричиняє зниження ефективності управління, збільшення ризиків в діяльності підприємницьких структур, погіршення економічних і фінансових показників.

Налагоджена система інформаційного забезпечення дозволяє якнайповніше і достовірно охарактеризувати зовнішнє і внутрішнє середовище організації, їх зміну, ухвалити оптимальне для кожної конкретної ситуації управлінське рішення. Все це усуває стан невизначеності, знижує ризики в діяльності підприємств, забезпечує їх більш стійкий розвиток.

Аналіз останніх досліджень та виділення невирішених частин загальної проблеми. Інформатизація як сучасна тенденція постіндустріальної економіки стала об'єктом дослідження багатьох провідних вчених, серед яких Гесць В.М., Єрмошенко М.М., Плєскач В. Л. та ін. [1-5]. Інформаційні процеси на рівні суб'єктів господарювання цікавлять Кузів В., Осипова К., Чернявська І., Щвець І., Буряк В. та ін. [7-10]. Віддаючи належне результатам творчого пошуку зарубіжних і українських економістів в частині удосконалення процесів інформатизації та продовжуючи розпочате провідними економістами, необхідно продовжити розгляд процесів удосконалення інформаційного забезпечення промислових підприємств. Отже **метою** статті є теоретичне обґрунтування

необхідності інформаційного забезпечення промислових підприємств та розробка практичних рекомендацій щодо його оцінки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У другій половині ХХст. виникла об'єктивна необхідність, за якою прогрес економічної науки перетворив її на нову галузь – економіку знань, яке не могла вже існувати, а тим більше розвиватися без інформації. Виник принципово новий об'єкт як за формою, так і змістом – синтез економіки та інформації. У 60-ті роки запропоновано трактувати інформацію як один з найважливіших природних ресурсів і одночасно суспільне надбання, оскільки весь розвиток людства - результат освоєння і переробки інформації, одержуваної з навколишнього середовища і накопичуваної суспільством [1, с. 441].

У прикладному аспекті під інформаційною економікою в сучасних умовах розуміють виробництво у сполученні зі сферою споживання, де інформація стає провідною продуктивною силою, тобто вирішальним засобом і предметом праці, а також основним продуктом виробництва і предметом споживання.

Інформація завдяки своїм особливостям висувається на пріоритетне місце як ресурс стійкого розвитку, а інформатизація формує новий образ майбутнього, де головним засобом вирішення глобальних проблем стає інтелект людини.

Домінуючими ознаками розвитку інформаційної економіки є: високий рівень інформаційної культури, єдиний інформаційний простір, розвинутий інтелектуальний капітал суб'єктів інформаційного суспільства, мережна взаємодія економічних суб'єктів та ін.

Наукова література визначає такі основні якісні наслідки формування (становлення) інформаційної економіки [4, с. 20-21]:

1) стосовно сукупності виробничих відносин – перехід від відносин, заснованих на економічних угодах, до відносин, заснованих на інформаційному контролі, тобто інформація

проникає у виробничі відносини і стає їх субстанцією;

2) відносно парадигми розвитку економіки – від економіки, заснованої на необмежених ресурсах і відкритому просторі до економіки, яка базуватиметься на обмежених ресурсах і закритому просторі;

3) відносно концентрації чинників виробництва – від концентрації виробничих чинників у просторі до концентрації виробничих чинників в часі і розосередження їх у просторі;

4) по відношенню до виробничого середовища – від централізованого колективного виробничого середовища до децентралізованих робочих місць;

5) відносно мотивації праці – від економічного примушення до соціально-психологічного впливу;

6) відносно економічної політики – від влади власників засобів виробництва до влади інтелектуальної еліти, яка спроможна контролювати інформацію;

7) стосовно конкурентної стратегії – від прямої конкуренції на ринках товарів і послуг до змагання за залучення засобів споживання;

8) стосовно технологічного укладу – від технологій, заснованих на матеріальних засобах виробництва, до технологій, заснованих на інформації тощо.

Досягнення високих темпів розвитку інформаційної економіки і відповідно всіх її складових можливо на основі забезпечення високих темпів процесу інформатизації.

Провідний економіст - М.М. Єрмошенко зазначає, що відкриття сигналізованих потоків в економіці у вигляді інформації є особливо важливим в умовах сучасного науково-технічного прогресу, коли на споживача обвалюється величезна маса високотехнологічних товарів, і осмислений вибір між ними потребує знань, які далеко перевищують можливості пересічної людини [4, с. 15].

Як зазначає Плескач В. [2], «...інформаційні технології є силою, яка спричиняє модернізацію. Вони допомагають компаніям підвищити економічну ефективність, а їх співробітникам – збільшити продуктивність праці, забезпечуючи тим самим можливість розширити випуск продукції і збільшити зарплати. Темпи росту електронної комерції, обганяють темпи росту традиційної торгівлі, а кількість людей, що використовують Інтернет у всьому світі, збільшилася у 4-5 раз. Для реалізації потенціалу зростання економіки у довгостроковій перспективі необхідно, щоб переваги цифрової економіки прийшли від виробників інформаційних технологій в традиційні галузі і роздрібну торгівлю».

Концепцією Національної програми інформатизації (1998 р.) інформатизація – визначено як сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, створених на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки [6].

Розвиток і існування підприємств з достатнім рівнем інформатизації вимагає певних передумов і умов для їх появи, що повинне враховуватися вже сьогодні підприємствами, що претендують на відповідність світовому рівню. Серед умов можна назвати:

- відкритість системи, що забезпечує широкий доступ всіх співробітників до інформації;
- інтеграція інтересів окремих працівників і підприємства в цілому;

- свобода вибору і ухвалення сумісних рішень разом з високим ступенем відповідальності;

- застосування відповідних новітніх методів і технологій.

Перераховані свободи (свобода доступу до інформації, свобода постановки і реалізації мети і свобода дій) працюють лише за наявності зацікавленості на всіх рівнях і загальній відповідальності не тільки перед організацією, але і суспільством в цілому, що багато в чому визначається рівнем як підприємницької, так і особистої культури.

Зонами формування інформаційних потоків на промисловому підприємстві є:

- інформація на рівні виробничих процесів (робочих місць) для підтримки заданих параметрів і забезпечення надійності устаткування;

- інформація на рівні ділянки, необхідна для забезпечення оперативного управління, визначення техніко-економічних показників діяльності підприємства;

- інформація на рівні підприємства, необхідна головному інженеру, головному механіку, головному енергетику та іншим керівникам для забезпечення роботи підприємства;

- інформація, призначена для зовнішніх інформаційних баз і банків даних.

При цьому в системі промислового підприємства виділяються два основні види інформації - об'єктивна та суб'єктивна.

Розглядаючи класифікацію інформаційних ресурсів, необхідно окреслити такі типи інформації [7]:

1) структурна інформація - це відображена в знаковій формі організованість (складність, різноманітність) матеріальних систем, що є

універсальною фізичною величиною, що використовується для опису процесів функціонування системи. Структурна інформація, що міститься в системі промислового підприємства, є її структурно-інформаційним ресурсом і виступає моделлю-описом цієї системи як інформаційної;

2) змістовна інформація - це сукупність відомостей про конкретний матеріальний об'єкт - систему або процес - в інформаційних масивах (базах даних підприємства), сприймана одержувачем (особою, що ухвалює рішення) і що використовується їм для розробки і ухвалення управлінських рішень;

3) комунікаційна інформація - це сукупність відомостей (знань) про конкретні процеси, що протікають в системі підприємства, сприймана одержувачем інформації (особою, що ухвалює рішення) для визначення стану досліджуваного об'єкту;

4) зовнішня інформація - це сукупність представляючих певний інтерес для підприємства зовнішніх інформаційних масивів і баз даних у формі, доступній для її отримання і використання в системі промислового підприємства.

Взаємодія і взаємовплив даних видів інформації відбувається в системі управління промисловим підприємством.

В контурі інформаційної системи для забезпечення підвищення ефективності управління інформаційними потоками підприємства доцільно виділяти інформаційні підсистеми стратегічного, тактичного, оперативного управління, що базуються на певних автоматизованих комплексах і відповідних системах інформації.

Формування і оптимізація руху інформаційних потоків дозволяють врахувати наступні основоположні вимоги:

- підвищення якості управління за рахунок більш оперативної інформації про хід розробки проекту або виробничого процесу, про матеріальні і фінансові, енергетичні потоки, про запаси сировини і матеріалів;

- наявність комплексної системи управління фінансовим станом підприємства;

- наявність корпоративної мережі як інформаційної основи підприємства;

- наявність єдиного інформаційного простору всього підприємства.

Інформаційні підсистеми тактичного і оперативного управління повинні бути орієнтовані не на виконання окремих задач, а на забезпечення раціонального бізнес-процесу:

- шляхом створення і ефективного застосування корпоративних розподілених процесів формування варіантів рішень для керівного складу підприємства;

- автоматизованої підтримки методичного забезпечення аналізу діяльності підприємства;

- інформаційної спадкоємності з існуючими базами даних;

- адаптивності до інформаційних систем інших підприємств;

- тісної інтеграції економічних задач планування, бухгалтерського обліку, фінансового управління, постачальницького, збутового і виробничого комплексів.

Складніші задачі стоять перед інформаційною підсистемою стратегічного управління.

Стратегічні інформаційні системи відрізняються від інших наступними моментами:

- надають більшу увагу зовнішнім формам замість внутрішніх (розгляд інформації і потреби системи в контексті інших фірм галузі, а також інформації, обмінюваної із споживачами і постачальниками);

- націлені на забезпечення споживача інформацією, а не на скорочення витрат;

- розробляються навкруги запитів споживача інформації;

- забезпечують адекватну технологію для нововведень.

Інноваційні ідеї пропонуються не тільки співробітниками відділу розробок, але і іншими працівниками. Інформаційна система повинна забезпечувати адекватну технологію, здатну сприйняти нові ідеї, мають на увазі постійний розвиток і використання потенціалу інформаційної системи при створенні і моделюванні прототипів процесів, упроваджуваних згодом в реальну практику.

Найважливішим аспектом при формуванні ефективної системи інформаційного розвитку підприємства виступає оцінка ступеня інформаційного забезпечення функціональних процесів підприємства. Її проведення передбачає застосування переліку показників, що згруповані у декілька груп:

1) «Показники розвитку інформаційних технологій»: ступінь автоматизації управлінських задач; рівень забезпечення співробітників засобами зв'язку і комунікації, розвиток структури комп'ютерної мережі по технічних характеристиках, рівень розвитку інформаційних технологій, кадровий потенціал розвитку інформаційної системи;

2) «Показники інформаційного забезпечення»: своєчасність інформації, повнота інформації, корисність інформації, захищеність інформації, доступність інформації тощо;

3) «Показники рівня взаємодії інформаційних потоків»: прозорість інформації про фінансове положення підприємства, наявність оперативної інформації про ситуацію, що

змінюється; ступінь інтеграції внутрішніх інформаційних потоків в зовнішнє інформаційне середовище; наявність і ефективність маркетингових інформаційних систем; рівень розвитку і ресурсної забезпеченості корпоративної інформаційної системи.

Оцінку групових значень показників на кожному рівні пропонується здійснювати методом експертних оцінок за формулою:

$$F_i = p_j \cdot a_j \quad (1)$$

де F_i - оцінка групового показника, що характеризує рівень розвитку інформаційного забезпечення підприємства;

a_j - ранг, важливість кожного часткового показника, вимірюється по шкалі від 1 до 5;

p_j - оцінка кожного часткового показника в групі, вимірюється по шкалі від 0 до 1.

Висновки. Таким чином, викладені в статті теоретичні положення щодо збільшення ефективності інформаційного забезпечення діяльності промислових підприємств визначаються необхідними при формулюванні пріоритетів їх інформаційного розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: в 3 т., Т.1: Економіка знань – модернізований проект України / за ред. В.М. Гейця. – К.: Фенікс, 2007. – 542 с.
2. Плескач В. Світові тенденції на шляху до економіки знань / В. Плескач // Економічний вісник університету. – 2009. - № 12. Режим доступу до статті:

http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2009_12/Pleskach.pdf.

3. Плескач В.Л. Інформаційні системи та технології на підприємстві: підруч. / В.Л. Плескач, Т.Г. Затонацька. – К.: Знання, 2009. – 520 с.
4. Єрмошенко М.М. Нова парадигма економічної науки в контексті розвитку в умовах України інформаційної економіки / М.М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. №1. – С. 14-21.
5. Єрмошенко М.М. Інформація в системі виробничих відносин / М.М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки.– 2007.– №10. – С. 66–73.
6. Концепція Національної програми інформатизації від 4 лютого 1998 року N 75/98-ВР. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/law/98_inf_c.html.
7. Осипов, К.А. Информатизация и условия эффективного функционирования фирм (организаций) / К.А. Осипов // Совершенствование управления научно-техническим прогрессом в современных условиях: материалы VI Междунар. науч.-практ. конф. / МНИЦ. - Пенза, 2008. - С. 119-125.
8. Кузів В. Інформаційні ресурси в системі управління підприємством / В. Кузів // Економічний аналіз. – 2008. - № 3. – С. 287-289.
9. Чернявська І. Інформаційні ресурси підприємства як джерело економічного зростання промислового підприємства / І. Чернявська // Економічний аналіз. – 2008. - № 3. – С. 397-399.
10. Швець І.Б. Современные условия создания системы управления информационными ресурсами на промышленных предприятиях / И.Б. Швець, В.В. Буряк // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2006. - №1. – С. 281-287.

Аннотація. Определено інформацію основним ресурсом деятельности предприятий. Внесено предложение относительно выделения информационных подсистем стратегического, тактического, оперативного управления. Предложен перечень показателей относительно оценки информационного обеспечения функциональных процессов предприятия.

Ключевые слова: информация, информационная экономика, информационное обеспечение

Summary. Information is definite by the basic resource of activity of enterprises. Suggestion in relation to the selection of informative subsystems of strategic, tactical, operative management is borne. The list of indexes in relation to estimation of the informative providing of functional processes of enterprise is offered.

Keywords: information, informative economy, informative providing

Рецензент к.е.н., доцент УкрДАЗТ Зубенко В.О.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Полякова О.М.